

Проников А.К.

*ИСТОКИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ
В НАУЧНЫХ РАБОТАХ ВЫДАЮЩИХСЯ ПЕДАГОГОВ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА*

В статье рассматриваются и анализируются истоки, а также некоторые вопросы подготовки будущих учителей физической культуры в научных работах выдающихся педагогов второй половины XIX века.

Ключевые слова: учитель, педагогика, подготовка учителя физической культуры, обучение, воспитание, физическая культура.

Pronikov A.K.

*ORIGINS OF TEACHERS TRAINING PHYSICAL TRAINING IN SCIENTIFIC WORKS
OF OUTSTANDING TEACHERS THE SECOND HALF OF XIX CENTURY*

The article discusses and analyzes some of the issues of theoretical and methodological training of physical education teacher to teacher in school with students.

Key words: teacher, theoretical and methodological training, curricula, training programs.

УДК 37.014.22

Сав'юк А.М.

***ОСНОВНИ НАПРЯМИ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЖІНОЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ
(КІНЕЦЬ XIX – ПЕРША ЧВЕРТЬ XX СТОЛІТТЯ)***

У статті представлені та проаналізовані основні напрями просвітницької діяльності жіночих громадських організацій на Півдні України в кінці XIX – першій чверті XX століття. Наведені приклади жіночих ініціатив з метою просвітницької діяльності.

Ключові слова: напрями, просвітня діяльність, жіночі громадські організації, жіночі ініціативи.

Ситуація в освіті, яка склалася на Півдні України в кінці XIX століття вимагала чималих змін. Держава не сприяла тому, щоб громадяни України мали вільні можливості отримувати освіту. Цим переймалася українська інтелігенція, яка, займаючись просвітницькою діяльністю, вдавалась до створення таких громадських товариств та об'єднань грамотності, як народні університети, народні будинки, громадські зібрання, клуби, публічні бібліотеки і читальні, церковні бібліотеки, товариства по виданню та поширенню книг, товариства самоосвіти, товариства поширення освіти в народі, товариство любителів соціальних знань, товариство поширення технічних, духовних знань, інше. Жіночі громадські організації посідають далеко не останнє місце серед згаданих товариств.

Жіночі громадські організації, які діяли на Півдні України в кінці XIX – в першій чверті XX століття виступали з критикою існуючої системи навчання та виховання і висували свій гуманно-демократичний навчально-виховний ідеал. Їх об'єднала велика зацікавленість у вирішенні проблеми жіночої освіти як необхідної умови прогресивного розвитку суспільства.

Докази активної просвітницької діяльності жіночих громадських організацій висвітлювали у своїх працях О.Кобельська (монографія “Просвітницька діяльність жіночих організацій України (кінець XIX – перша половина XX століття”), З.Нагачевська (монографія “Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.)”, Л.Смоляр (праця “Минуле заради майбутнього: жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії”) та ін. В.Добровольська свою працю (“Деякі питання історії розвитку жіночої освіти Півдня України на початку XX ст.”) присвятила історії розвитку жіночої освіти саме на Півдні України.

Дуже інформативними своїми ідеями, положеннями, історичними фактами для нашої наукової роботи є дисертаційні дослідження І.Волкової “Жіноче питання в Україні (друга половина XIX століття)” (1995 р.), І.Малинко “Высшее женское образование на Украине (вторая половина XIX – начало XX века)” (1985 р.), Л.Єршової “Розвиток жіночої освіти на Волині (кінець VIII – початок XX століття)” (2002 р.), Н.Слюсаренко “Теорія і практика трудової підготовки дівчат у школах України (кінець XIX – XX століття)” (2010 р.), О.Аніщенко “Розвиток професійної освіти жінок в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)” (2000 р.), Т.Сухенко “Жіноча середня освіта в Україні (XIX – початок XX століття)” (2001 р.) та ін.

Науковцями висвітлені напрями просвітницької діяльності жіночих громадських організацій в Україні в цілому або в окремих регіонах українських земель. Однак історико-педагогічних досліджень щодо Південного регіону ще бракує.

Мета статті – здійснення історико-педагогічного аналізу напрямів просвітницької діяльності жіночих громадських організацій на Півдні України в кінці XIX – першій чверті XX століття.

На основі аналізу джерельної бази виокремлено наступні напрями просвітницької діяльності жіночих громадських організацій у названій період:

1) діяльність щодо покращення становища жіноцтва (відкриття недільних та приватних шкіл, притулків, багаділень, лікарень; організація вищих жіночих курсів, фахових, недільних, приватних шкіл, майстерень, курсів; захист жіноцтва та ін.);

2) діяльність щодо відкриття благодійних закладів для дітей (дитячих садків, шкіл, притулків та ін.);

3) діяльність, яка мала загальне спрямування (організація громадської матеріальної підтримки будь-якої просвітницької діяльності; залучення органів влади до створення навчальних закладів; просвіта робочого класу; покращення умов освіти населення; відкриття шкіл грамоти для дорослих, читалень, шкіл лікнепу; видавнича діяльність).

Діяльність щодо покращення становища жіноцтва реалізовувалась у відкритті шкіл, притулків, багаділень, лікарень та інших благодійних закладів. Миколаївське благодійне товариство, засноване в березні 1845 року (спочатку мало назву “Жіноче благодійне товариство”) виконувало великий обсяг роботи у цьому напрямку. Воно було найбільшим у місті як за кількістю членів, так і за фінансовими можливостями. За традицією, що склалася в справах філантропії, на чолі правління Миколаївського благодійного товариства стояли дружини військових губернаторів, а з 1900 року – градоначальників. Без сумніву, це позитивно позначалося на стані справ цієї організації. Своїми обов’язками члени організації вважали також піклування про виховання сиріт і дітей незаможних батьків. У наступні роки Миколаївське благодійне товариство поступово розширяло напрями своєї роботи, активно займалось й освітою дітей. Так, 26 жовтня 1903 року офіційно відкрито в притулку для дітей старшого віку міністерську народну школу за статутом 1828 року. Це надало можливість вихованцям притулку отримувати освіту, а всі, хто закінчував названу школу, користувалися такими ж правами і пільгами, як і випускники земських шкіл та шкіл Міністерства народної освіти. У перший рік існування школи товариство взяло на себе всі витрати щодо її утримання [2].

Протягом усього досліджуваного періоду організація недільних шкіл, які відкрилися в 1859 році, була одним із основних напрямів діяльності жіночих організацій. Для даного періоду характерно формування багатьох організацій, що об’єднували жінок, які прагнули до праці й економічної незалежності та надавали можливість отримати освіту за професійною ознакою. Це жіноча трудова асоціація “Організація жіночої праці” (1862 р.), жіноча організація перекладачок, жіноча видавнича артіль (1863 р.), майстерня для навчання рукоділля дорослих робітниць і рукоділля для дітей, магазин жіночого рукоділля (1864 р.), артіль жінок-друкарок (1876 р.) та ін. [5].

Самоорганізація жінок з метою залучення до професійної діяльності стала початком так званого руху трудової допомоги. Недивлячись на те, що перераховані товариства в ході

реєстрації отримали статус благодійних, їх діяльність виходила за межі загальноприйнятої допомоги соціально-уразливим верствам населення.

Кінець XIX століття відзначений появою багатьох жіночих організацій різного спрямування. В 1896 році засновано Будинок працелюбства для освічених жінок, в 1898 – Жіноче освітнє товариство, інші жіночі артелі, клуби. У цей період також діяли: Суспільство сприяння жіночій сільськогосподарській освіті, Суспільство взаємодопомоги акушерок, Суспільство заохочення жіночої професійної освіти, артіль жінок–друкарських коректорів. На громадські кошти відкрився професійний пансіон з підготовки дівчат до праці на терені ділового життя [4].

Діяльність, спрямована на доступ жінок до вищої жіночої освіти виокремлюється в якості самостійного напряму жіночого руху з кінця 60-х років. У 70-і роки, результатом багаточисельних ініціатив жіночих організацій стає відкриття мережі жіночих курсів і товариств для їх матеріальної підтримки. Отримання цими структурами статусу державних проходило вкрай суперечливо, а тому більшість вищих жіночих курсів існувало в перші роки на громадських засадах. Тим самим жіночі товариства продемонстрували здатність до стабільної автономної діяльності і самостійного вирішення соціально значущих питань.

З 1920 року, на початку функціонування жінвідділів при комітетах комуністичної партії були влаштовані курси інструкторів по роботі серед жінок. Для них читали лекції, проводили семінари, практичні заняття. В 1920 році такі курси були організовані в Миколаєві, Одесі, Херсоні. Метою даних курсів було залучити максимальну кількість жінок до роботи у компартії та пропагувати її ідеї.

Оскільки основним завданням жінки в даний період було розбудовувати народне господарство, жінвідділи широко організовували фахові школи, майстерні, курси (наприклад, курси крою та шиття для дівчат). Щоб приймати участь у радянському виробництві жінки повинні мати високий рівень освіченості. Тому, ще одним із головних завдань жінвідділів було ліквідувати неосвіченість та неписьменність. З цією метою влаштовувались в містах та селах регіону школи грамоти для дорослих, читальні, школи лікнепу [4, с. 98]. У 1920 році такі школи були відкриті в Миколаєві, Херсоні. У школах ліквідації неписьменності жінки після робочого дня вчилися читати, писати, рахувати, слухали лекції політичного та культурного характеру.

Діяльність щодо відкриття благодійних закладів для дітей (дитячих садків, шкіл, притулків) можна розглянути на прикладі Одеського жіночого благодійного об'єднання. Воно вважається одним із найстаріших серед подібних. Перші відомості про Одеське жіноче благодійне товариство належать ще до 1829 р. На той час жіноче населення відчувало необхідність діяти в дусі християнського милосердя та присвятити себе полегшенню стану нужденних дітей та дорослих. У цей скрутний час, за ініціативи князя М.С.Воронцова та його дружини, було створено невеликий дамський гурток, який повинен був виділяти посильну допомогу потерпілим бідним людям. При цьому перевага надавалася вдовам та сиротам. Так було утворено Одеське жіноче благодійне товариство. Його головою стала княгиня К.К.Воронцова. Перші кошти цього товариства були зібрані під час аматорських вистав, у яких брали участь сама княгиня Воронцова, графиня Шуазель, князь і княгиня Голіцини та інші. Цих грошей було недостатньо для подання допомоги всім, хто її потребував, але початок було зроблено. В 1835 р. було відкрито перший в Одесі приватний дитячий притулок. Для кращого забезпечення його коштами товариство побудувало крамниці, прибуток від яких ішов на потреби притулку. У 1836 р. було складено та затверджено перше Положення про притулок, і товариство дістало назву “Одеське жіноче благодійне товариство”, а заснований ним притулок – “Будинок догляду сиріт”. Поступово товариство зростало, збільшувалися і його капітали. Стабільний прибуток приносили магазини, надходили пожертвування від різних осіб, особливо від княгині Воронцової. Під час Кримської війни 1853-1856 рр. княгиня К.К.Воронцова запропонувала правлінню Жіночого благодійного товариства скласти комітет піклування про бідних. Комітет проіснував до 1878 р., коли поступився місцем іншому закладу. Новий комітет став окремою

установою, мав свій статут і дістав назву “Комітет товариства для допомоги бідним міста Одеси”. На початку 1859 р. завідування всіма справами перейшло безпосередньо до княгині К.К.Воронцової, яка за свої кошти побудувала на землі товариства новий, окремий будинок для виховання хлопчиків [2].

Жіночі громадські організації та окремі жінки здійснювали широку просвітницьку роботу у приватних навчальних закладах. Жінки старанно організовували навчально-виховний процес, спрямовуючи його на виховання національно-свідомих, духовно багатих, здатних самостійно організувати своє успішне майбутнє особистостей. Так, відповідно до уставу, приватне жіноче семикласне комерційне училище Л.Т. Даниловської в місті Миколаєві 1906 року мало ціль дати учням загальну та комерційну освіту. В училищі викладалися наступні дисципліни: Закон Божий, російська мова і словесність, німецька і французька мова, історія, географія, математика, фізика, комерційна арифметика, бухгалтерія (теоретична і практична), комерційна кореспонденція на російській та іноземних мовах, політична економія, хімія, комерційна географія, каліграфія, малювання, рукоділля, гімнастика. В число необов’язкових предметів входили креслення, англійська мова, делікатні роботи, стенографія, спів, танці. До першого класу приймалися діти, починаючи з десятилітнього віку. В підготовчі класи приймалися діти від 8 до 10 років [1].

Одним із напрямків просвітницької діяльності жіночих громадських організацій була видавнича діяльність. Майже всі благодійні жіночі громадські організації намагалися забезпечити населення науковою та художньою літературою. Більш конкретними напрямками їхньої діяльності були: виділення грошей на нові підручники для учнів всіх освітніх закладів, на наукову літературу для робітників підприємств; написання різного роду оповідань для народних читань. Складніше було організувати та видавати тематичні журнали, альманахи та інші жіночі періодичні видання. Їх метою була не тільки пропаганда певних ідей та залучення нових учасників до жіночого руху, а й донесення корисної інформації до громадян та розширення їхнього кругозору. До висвітлення жіночих проблем долучилися такі видання, як: “Нова громада”, “Село”, “Рідний край” та ін. В них друкувалися статті відомих українок-письменниць (Софії Русової, Олени Пчілки, Людмили Старицької-Черняхівської та ін.) про жінок та для жінок. Одним з перших часописів на Півдні України став “Жіночий вісник” [3].

Отже, жінки, яких глибоко переймала доля їхнього майбутнього покоління змогли організуватись в спілки та спільними зусиллями впроваджувати та доносити до простих людей різні форми підвищення рівня знань. Недивлячись на те, що окремі жіночі громадські організації мають назву “благодійні”, однією з перших своїх задач вони вбачали в наданні вільних можливостей здобувати знання всім дітям та дорослим.

Жіночі суспільні ініціативи мали чималий успіх в боротьбі за вищу освіту та підвищення рівня освіченості жінок. Вони відіграли неабияку роль у формуванні системи суспільного виховання дітей, створення благополучних умов для інтелектуального, культурного розвитку українського населення.

Оскільки просвітницька діяльність жіночих громадських організацій на Півдні України в даний період не обмежувалась вище згаданими прикладами відповідно до виокремлених груп напрямів діяльності (щодо покращення становища жіноцтва, відкриття благодійних закладів для дітей, а також загального спрямування), доцільно продовжити вивчення даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ге Г.Н. Исторический очерк столетнего существования г. Николаев при Устье Ингуле (1790-1890). – Николаев, 1890.
2. Гузенко Ю.І. Становлення і діяльність благодійних об’єднань на Півдні України у II половині XIX – початку XX століття (на матеріалі Херсонської губернії): монографія. – Миколаїв: Іліон, 2006. – С. 65-107.
3. Залізняка О. Жіноча преса / Енциклопедія українознавства: Словникова частина. Перевидання в Україні. – Львів: НТШ, 1993. – Ч. 2.

4. Кобельська О.М. Просвітницька діяльність жіночих організацій України (кінець XIX – перша половина XX століття): монографія. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 234 с.
5. Тарасов И. Образование женщин и женский труд. – М.: Универ. тип., 1903.

Савьюк А.Н.

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЖЕНСКИХ
ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА ЮГЕ УКРАИНЫ
(КОНЕЦ XIX – ПЕРВАЯ ЧЕТВЕРТЬ XX ВЕКА).**

В статье представлены и проанализированы основные направления просветительской деятельности женских общественных организаций на Юге Украины в конце XIX – первой четверти XX века. Приведены примеры женских инициатив с целью просветительской деятельности.

Ключевые слова: направления, просветительская деятельность, женские общественные организации, женские инициативы.

Savjuk A.M.

**MAIN AREAS OF WOMEN'S NGOS' EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE SOUTH
OF UKRAINE (END OF THE NINETEENTH – THE FIRST QUARTER
OF THE TWENTIETH CENTURY).**

The article presents and analyzes the main areas of women's NGOs' educational activities in southern Ukraine at the end of XIX – the first quarter of the twentieth century. The examples of women's initiatives to outreach are given.

Key words: Areas, educational activities, women's NGOs, women's initiatives.

УДК 37.013.83

Стражнікова І.В.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ У ДОРОБКУ НАУКОВЦІВ
КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ**

У статті розглядаються проблеми освіти дорослих у західному регіоні України у різні періоди, шляхи розв'язання питання анальфаетизму, принципи сучасної андрагогіки та причини небажання продовжувати навчання сучасних дорослих людей.

Ключові слова: західний регіон України, освіта дорослих, процес навчання, особливості дорослих учнів, принципи, методи, форми.

Уся історія становлення і розвитку навчання людини як самостійної області його діяльності вказує на те, що навчання має бути безперервним і адаптивним. Оскільки персонал підприємств складають дорослі люди, то навчання повинно здійснюватися з урахуванням їх вікових, соціально-психологічних, національних і інших особливостей. На це і спрямована сучасна педагогічна наука андрагогіка: галузь педагогічної науки, що розкриває теоретичні й практичні проблеми навчання, виховання і освіти дорослої людини протягом усього його життя.

Мета статті – показати напрями роботи в сфері освіти дорослих західного регіону України на основі сучасних педагогічних досліджень.

У широкому сенсі андрагогіку слід розуміти як науку особистої самореалізації людини протягом усього його життя. Як відомо, частина людей реалізується у молодому віці, але багато хто розкривається поступово, накопичуючи знання, досвід, уміння і навички протягом усього свого життя. Це підтверджують дослідження І. Воробей, Т. Завгородньої, Єжи Поточного, Л. Тимчук, Б. Ступарика та ін., в яких доведено, що андрагогіка сприяє розкриттю особи, допомагає знайти своє місце в житті, реалізувати свої приховані здібності.